

PUOLUSTUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 1/2014 vp

Valtioneuvoston selvitys EU:n yhdenmety n merialueiden valvonnan ja yhteisen tiedonvaihtoympäristön (CISE) kehittämisestä

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 27 päivänä marraskuuta 2013 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen EU:n yhdenmety n merialueiden valvonnan ja yhteisen tiedonvaihtoympäristön (CISE) kehittämisestä (E 155/2013 vp) puolustusvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- erityisasiantuntija Mika Varvikko, puolustusministeriö
- merenkulkuneuvos Sirkka-Heleena Nyman, liikenne- ja viestintäministeriö
- komentaja Pasi Staff, Merivoimien esikunta
- kommodori Markku Halonen, Rajavartiolaitoksen esikunta.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

EU:n yhdenmety n merialueiden valvonnan ja yhteisen tiedonvaihtoympäristö CISE:n (Common Information Sharing Environment) kehittämissyön tavoitteena on muodostaa tehokkaan päättöksenteon tueksi tilannetietoisuus sellaisesta merellä harjoitetusta toiminnasta, joka vaikuttaa merenkulun turvallisuuteen ja turvatoimiin, rajavalvontaan, meriympäristöön ja sen pilaantumiseen, kalastuksen valvontaan ja Euroopan unionin taloudellisiin etuihin sekä yleiseen lainvalvontaan ja puolustukseen. Komission tiedonantojen tavoitteena on esittää EU:n merialan yhteisen tietojenvaihtoympäristön kehittämisen pääperiaatteet ja käynnistää ympäristön perustaminen.

Valtioneuvoston kanta

Suomi kannattaa merialueilla tehtäviinsä liittyvää valvontaa harjoittavien viranomaisten välisen tietojenvaihdon lisäämistä ja automatisointia ja osallistuu tietojenvaihdon kehittämistä koskeviin hankkeisiin ja edistää niiden toteuttamista. Tietojenvaihdon kehittämisessä tulee hyödyntää täysimääräisesti jo olemassa olevia sekä kehitteillä olevia EU- ja kansallisia järjestelmiä. Kehittämistyössä tulee huomioida erot tietojenvaihdossa hallinnonalojen ja jäsenmaiden kesken. Kaikkien merialueiden valvontaa harjoittavien viranomaisten ja käyttäjyhteisöjen tulee olla mukana kehittämisessä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Valiokunta toteaa saamiinsa selvityksiin nojautuen, että tiedonvaihdon tulee lisätä tilannetietoisuutta ja huomioida kaikki merisektoriin liittyvät toiminnot, myös yhteistyö kolmansien maiden kanssa, sekä ottaa huomioon viranomaisten tehtävät, tietojen luottamuksellisuus ja tietoturvasuhteet. Etenemissuunnitelman kautta on luotava sekä siviili- että puolustusalan käyttäjäyhteisöt yhdistävä hajautettu tiedonvaihtojärjestelmä, kuitenkin huomioiden jo olemassa olevat ja suunnitellut järjestelmät jo kehitysvaiheessa.

Kehittämistyössä tulee luoda viranomaisille yhteinen tiedonvaihtoympäristö, joka sisältää eri toimivaltaisten viranomaisten keskinäiset sektorikohtaisiin tarpeisiin perustuvat tiedonvaihtojärjestelyt. Järjestelyjen tulee mahdollistaa lainmukainen henkilötietojen ja erilaisten luottamuksellisten tietojen vaihto eri viranomaisten ja valtioiden välillä. Kolmansien valtioiden nähtävien kehittää sellaiset turvalliset rajapinnat, jotka mahdollistavat näiden mukaan ottamisen tiedonvaihtoympäristöön mahdollisimman monella toiminnan osa-alueella. Valiokunta muistuttaa, että kolmansista maista erityisesti Venäjä on Suomen kannalta keskeinen merellinen toimija.

Suomen kansallinen merellinen yhteistyö

Suomessa merellisten viranomaisten säännöllinen METO-yhteistoiminta alkoi vuonna 1994. Yhteistyössä osapuolina olivat tällöin Merenkululaitos, Puolustusvoimat ja Rajavartiolaitos. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla tehdyn virastouudistuksen jälkeen METO-osapuolet ovat olleet 1.1.2010 alkaen Liikennevirasto, Liikenteen turvallisuusvirasto, Rajavartiolaitos ja Puolustusvoimat.

Yhteistyöllä on pelkästään meriliikenteen teknisen valvonnan ja tietoliikennejärjestelmien osalta saavutettu kymmenien miljoonien euro-

jen säästöt verrattuna siihen, että kukin toimija olisi hankkinut saman suorituskyvyn vain itselleen. Valiokunta muistuttaa, että METO-toimijoiden monelta osin yhteishankintana toteuttama Suomen merivalvonnan, -pelastuksen ja liikenteenohjauksen järjestelmä sensoreineen, tiedonsiirtojärjestelyineen ja käyttösovelluksineen on tänä päivänäkin kansainvälisesti ainutlaatuisen esimerkki viranomaisten laajasta yhteistyöstä.

Toiminnassa on ollut keskeistä osapuolten merellisten toimintojen, tukipalvelujen ja investointien yhteensovittaminen. Suomalainen malli on tarkoittanut taloudellista ja tehokasta viranomaisten yhteistoimintaa sekä valvontasensoreiden ja tilannekuvan yhteistä hyödyntämistä.

Eurooppalainen merivalvontayhteistyö

Myös puolustussektorin osalta euroopanlaajuisen yhteistyön rakentamisessa tulee ottaa huomioon olemassa olevat rakenteet ja yhteistyöverkot. Suomen merivoimien kansainvälinen tiedonvaihtoyhteistyö on jaettu kolmeen eri tasoon automaattisia ja manuaalisia järjestelyitä hyväksikäyttäen. Nämä ovat Suomen ja Ruotsin kahdenvälinen SUCFIS (Sea Surveillance Co-operation Finland Sweden), Itämeren alueen SUCBAS (Sea Surveillance Co-operation Baltic Sea) sekä euroopanlaajuinen MARSUR (Maritime Surveillance) -yhteistyö.

Suomen ja Ruotsin välinen tiedonvaihdon yhteistyö SUCFIS tarjoaa mahdollisuuden turvallukitellun tiedon vaihtoon maiden puolustushallintojen välillä. Yhteistyössä voidaan vaihtaa tietoa salatulla puhelinyhteydellä, sähköpostilla, automaattisella maalitiedonvaihdolla sekä erilaisilla hälytyksillä ja muilla yhteistyömeneteltyillä. MARSUR- ja SUCBAS-yhteistyötä varten kehitetty teknologia on toisiaan tukevaa ja mahdollistaa verkkojen yhdistämisen. Itämeren alueen puolustushallintojen yhteistyö SUCBAS on hajautettu tiedonvaihdon järjestely, jolla tuotetaan lisäinformaatiota maiden merellisen turvallisuuden tarpeisiin puolustushallintojen läh-

tökohtaista. Tiedonvaihtoon osallistuvat kaikki Itämeren alueen maat poislukien Venäjä.

MARSUR on turvaluokitellussa verkossa toimiva hajautettu tiedonvaihdon ympäristö, jonka piirissä on seitsemätoista EU-maata ja Norja. Yhteistyö mahdollistaa automaattisen tiedonvaihdon ja erilaisten palveluiden toteuttamisen. MARSURin tavoitteena on tuottaa kehittynyt toimintamalli ja ohjelmisto, joita voidaan laajentaa kaikille mahdollisille käyttäjätahoille heti operatiivisen vaiheen alettua alkuvuodesta 2014. Seuraavassa vaiheessa kehitetään mm. verkon tietoturvaan vastaamaan kyber-uhkaa. MARSUR-yhteistyö on rakennettu vastaamaan kaikissa olosuhteissa sektoreiden ja hallintojen rajat ylittävään kanssakäymiseen. Yhteistyö mahdollistaa ensimmäistä kertaa luonnollisen tavan liittää yhteen siviili- ja sotilasviranomaisten tiedot juridiset ja tarkoituksenmukaisuuspykälät huomioon ottaen. MARSUR tulee olemaan Euroopan puolustushallintojen liityntäpiste Euroopan yhteiseen tiedonvaihdon ympäristön CISE-toimintaan.

Yhteenveto

Valiokunnan näkemyksen mukaan EU:n yhdenmisen merivalvonnan ja yhteisen tietojenvaihtoympäristön kehittäminen parantaa meriturvallisuutta, tilannetietoisuutta ja kaikkien viranomaisten toimintaedellytyksiä. Tehdyn toteutettavuustutkimuksen mukaan CISE:n käyttöönotto tehostaisi operatiivista toimintaa poistamalla tarpeen rinnakkaisilta valvontamenetelmiltä, nopeuttaisi päätöksentekoa ja tehostaisi toimintaa. Samanaikaisesti yhteistyö lisää turvallisuutta ja ennustettavuutta, tarjoaa viranomaisille lisää työkaluja omien tehtävien toteuttamiseen sekä tukee eurooppalaista kilpailukykyä.

Valiokunnan saamien selvitysten mukaan tietojenvaihtoympäristön kehittämiseen liittyviä haasteita, joita tulee käsitellä jo valmisteluvaiheessa, ovat erityisesti käyttäjäyhteisöjen sekä oikeudellisten puitteiden moninaisuus, rajat ylittävät uhat sekä aavaa merta koskeva kansainvälinen sääntely ja tietojen luottamuksellisuus tai turvaluokittelu.

Järjestelmien kehitys voi mahdollisesti myöhemmässä vaiheessa johtaa eriytyviin standardeihin sotilas- ja siviilijärjestelmissä. Perusteenä voivat olla mm. lainsäädännölliset esteet tietyn tiedon vaihdolle jäsenvaltioissa sekä sotilaallisten järjestelmien muita korkeammat turvallisuusvaatimukset. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan sellaisessa tapauksessa on tärkeää järjestelmien välinen tiedonvaihto, joka voidaan järjestää järjestelmien välillä joko kansallisella tai yhteisötasolla.

Valiokunta painottaa, että syvennettäessä meritilannekuva- ja merivalvontayhteistyötä ei mikään tiedonvaihto, jossa puolustusvoimien tuottamaa valvontatietoa vaihdetaan, saa heikentää sotilaallisen maanpuolustuksen toimintaedellytyksiä.

Komissio ei ole vielä tehnyt virallista vaikutusarviota (ml. taloudelliset vaikutukset) eikä antanut esitystä asiasta. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kuitenkin noin 140 miljonaan euron panostuksella jäsenmaat voisivat säästää jopa 2—4 miljardia euroa seuraavan 10 vuoden aikana. Valiokunta muistuttaa, että hankkeen oikeudelliset, hallinnolliset, tekniset ja taloudelliset vaikutukset on joka tapauksessa selvitettävä jo valmisteluvaiheessa.

Yhteistyö tarjoaa myös erinomaisen mahdollisuuden kansalliselle kotimaiselle teknologia- ja meriteollisuudelle sekä uusille kotimaisille, erityisesti tietoteknisille innovaatioille. Valiokunta pitää tärkeänä, että suomalainen yritys- ja tuotekehityssektori seuraa tarkasti CISE:n kehittämiseen liittyviä liiketoimintamahdollisuuksia.

Valiokunta toteaa saamiinsa asiantuntijalauseuntoihin perustuen, että CISE-hankkeessa voidaan saavuttaa merkittäviä kustannussäästöjä sekä parantaa eri tahojen käytettävissä olevaa tilannekuvaa ja edistää meriturvallisuutta. Valiokunta muistuttaa, että kaikissa kehitysvaihtoehdoissa Suomen kansallisesta METO-ratkaisun periaatteesta tulee kuitenkin pitää kiinni. Valiokunta toistaa aikaisemman kantansa (PuVL 9/2009 vp — E 149/2009 vp), jonka mukaan kehitteillä tai olemassa olevia järjestelmiä on hyödynnettävä täysimääräisesti. Viranomaisten kansallisia merellisiä valvontajärjestelyjä tulee ke-

hittää edelleen yhteiskäyttöperiaatteella, joka mahdollistaa taloudellisen ja tehokkaan viranomaisten yhteistoiminnan sekä valvontajärjestelmien ja tilannekuvan yhteisen hyödyntämisen.

Lausunto

Lausuntonaan puolustusvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyin täsmennyksin valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 20 päivänä helmikuuta 2014

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jussi Niinistö /ps	Eero Reijonen /kesk
vpj.	Seppo Kääriäinen /kesk	Mikko Savola /kesk
jäs.	Thomas Blomqvist /r	Ismo Soukola /ps
	Tuija Brax /vihr	Eero Suutari /kok
	Timo Heinonen /kok	Pauliina Viitamies /sd
	Mika Kari /sd	Sofia Vikman /kok
	Esko Kurvinen /kok	vjäs. Tom Packalén /ps.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Juha Martelius.